

(इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णयाचा मराठी भाषेत अनुवाद)

(१९९६) २ एस. सी. आर. ११३७

तामिळनाडु सरकार

विरुद्ध

पी. ए. माणिकम इत्यादी

फेब्रुवारी २७, १९९६

[न्यायमूर्ती एस. पी. भरुचा आणि न्यायमूर्ती बी. एल. हंसारिया]

मूलभूत नियम ५६ (डी):स्पष्टीकरण II.

सेवा कायदा-अनिवार्य निवृत्ती- जी ओ एम एस क्रमांक ७६१ सार्वजनिक (सेवा) विभाग दिनांक १९-३-१९७३- पुनर्विलोकन समिती- प्रक्रिया अनिवार्य निवृत्तीशी संबंधित बाबींमध्ये छाननीसाठी अनुसरण केली जाईल-कर्मचारी सार्वजनिक हितासाठी अनिवार्यपणे निवृत्त -कर्मचारी ५० वर्षांचा होण्याच्या सहा महिने आधी किंवा सरकारी सूचनांनुसार २५ वर्षे सेवा पूर्ण करण्याच्या सहा महिने आधी बाब पुनर्विलोकनसमितीकडे पाठवली जात नाही- आवाहन-उच्च न्यायालयाने असे मत व्यक्त केले की निर्देशांनुसार पुनर्विलोकनासाठी असलेल्या कर्मचाऱ्यांच्या प्रत्येक प्रकरणाचा विचार करणे हे विभागाच्या प्रमुखांचे कर्तव्य होते-जर एखाद्या अधिकाऱ्याचे नाव पुनर्विलोकनसमितीकडे पाठविले गेले नाही तर त्याचे नाव अनिवार्य सेवानिवृत्तीसाठी विचारार्थ पाठविले जाऊ शकत नाही- परिणामी त्यांनी परिणामी लाभ असलेल्या कर्मचाऱ्यांची पुनर्नियुक्ति करण्याचे निर्देश दिले-राज्य अपील-राज्य अपील-उच्च न्यायालयाने घेतलेला दृष्टिकोन कायम राहू शकत नाही-नियम प्रारंभिक बिंदू म्हणजे पन्नास वर्षांचे वय प्राप्त करणे किंवा २५ वर्षे सेवा पूर्ण करणे निर्धारित करतो-त्यात समाप्तीची तरतूद नाही-सरकार सुरुवातीच्या बिंदूनंतर कोणत्याही वेळी

अकाली नियुक्तीचा विचार करू शकते-विभागप्रमुखांना निर्देश देणे म्हणजे केवळ पुनर्विलोकनासाठी प्रकरणे पाठवणे आणि निर्धारित तारखांपूर्वी पुनर्विलोकनपार पाडणे व पूर्ण करणे नाही.

युनियन ऑफ इंडिया आणि इतर - वि- नसीरमिया अहमदमिया चौहान, [१९९४] सुप्प.२ एस. सी. सी. ५३७, संदर्भित.

उत्तर प्रदेश राज्य विरुद्ध चंद्रमोहन निगम आणि इतर, [१९७८] १ एस. सी. आर. ५२१, उल्लेखनीय.

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण: दिवाणी अपील क्र. १९९६ चा ३५२ .

डब्ल्यू. ए. क्रमांक १९८१ चा १४३ मधील मद्रास उच्च न्यायालयाच्या दिनांकित ६-४-८४ च्या निर्णय आणि आदेशावरून.

ए. मारियारपुथम अपीलकर्त्यासाठी.

उत्तरवादींसाठी व्ही. बालचंद्रन, व्ही. रामसुब्रमण्यम, महाबीर सिंग आणि व्ही. बालचंद्रन.

न्यायालयाचा पुढील आदेश देण्यात आला:

सी. ए. क्रमांक १९९६ चा ४१५९ आणि ४१५८ (एस. एल. पी. मधून (क) क्रमांक ३८४३/८६ आणि ४९८८/८५:)

विशेष अनुमती देण्यात आली आहे.

सी. सी. ए. क्र. ४१२६/८५:

अपीलकर्त्याचे विद्वान वकील युक्तिवाद करतात की या अपीलातील उत्तरवादीचा मृत्यू झाला आहे आणि त्याला हे अपील मागे घेण्याच्या सूचना आहेत. ही याचिका मागे घेण्यात आली म्हणून फेटाळली जाते.

हा मद्रास उच्च न्यायालयाच्या निकाल आणि आदेशांवरून उद्भवलेल्या अपीलांचा एक गट आहे. उच्च न्यायालयाचा मुख्य निर्णय पूर्ण खंडपीठाने दिला होता आणि तो सी. ए. क्र. ३५२/८५ चा विषय आहे. इतर प्रकरणांमध्ये पूर्ण न्यायपीठाने दिलेल्या निर्णयाचे पालन करण्यात आले.

या प्रत्येक अपीलातील उत्तरवादी हा अपीलकर्त्याचा, तामिळनाडू राज्याचा कर्मचारी होता. वयाच्या ५० व्या वर्षी त्यांना लोकहितार्थ सेवेतून अनिवार्यपणे निवृत्त करण्यात आले. अनिवार्य सेवानिवृत्तीसाठी लागू असलेल्या नियमांच्या तरतुदींचे आणि राज्य सरकारच्या निर्देशांचे पालन केले गेले नाही या आधारावर त्यांनी सेवानिवृत्तीच्या आदेशाला आव्हान दिले. पूर्णपीठ या निष्कर्षावर पोहोचले की उत्तरवादीचे प्रकरण कायम ठेवावे लागेल व त्याला यथापूर्व केले गेले किंवा त्याला परिणामी लाभांसह, यथास्थिती, यथापूर्व केले गेले.

प्रश्नातील नियम हा मूलभूत नियम ५६ (डी) आहे, जो खालील प्रमाणे आहे :-

" एफ. आर. ५६ (डी): या नियमात काहीही समाविष्ट असले तरी, असे करणे लोकहितासाठी आहे असे योग्य प्राधिकरणाचे मत असल्यास, तो कोणत्याही सरकारी कर्मचार्याला त्याच्या वयाची पन्नास वर्षे पूर्ण झाल्यानंतर किंवा त्याने पंचवीस वर्षे पात्रतेची सेवा स्वीकारल्यानंतर त्याला लेखी नोटीस देऊन किंवा अशा सूचनेच्या बदल्यात तीन महिन्यांचे वेतन आणि भत्ते देऊन निवृत्त करण्याचा पूर्ण अधिकार त्याला असेल. कोणताही सरकारी कर्मचारी ज्याचे वय पन्नास वर्षे पूर्ण झाले आहे किंवा ज्याने पंचवीस वर्षे पात्रता सेवा पूर्ण केली आहे, तो त्याचप्रमाणे योग्य प्राधिकरणाला किमान तीन महिन्यांची लेखी नोटीस देऊन सेवेतून निवृत्त होऊ शकतो."

राज्य सरकार, जी ओ एमएस . क्रमांक ७६१ सार्वजनिक (सेवा अ) विभागाने दिनांक १९-३-१९७३ ने पुनर्विलोकनसमित्यांची स्थापना आणि अनिवार्य निवृत्तीशी संबंधित बाबींमध्ये

छाननीसाठी पाळली जाणारी प्रक्रिया यासाठी निर्देश दिले. त्याचा कलम ४ पुढील प्रमाणे आहे -

“सरकार असेही निर्देश देते की कोणत्याही वर्षाच्या पहिल्या सहामाहीत सेवानिवृत्तीसाठी येणारी प्रकरणे मागील वर्षाच्या १ जुलैपूर्वी पुनर्विलोकनासाठी पाठवली जातील. कोणत्याही वर्षाच्या दुसऱ्या सहामाहीत पुनर्विलोकनासाठी असलेल्या व्यक्तींचे प्रकरण वर्षाच्या 1 जानेवारीपूर्वी पाठवले जाईल.

कर्मचाऱ्याचे वय ५० वर्षे पूर्ण होण्याच्या किंवा सेवेची २५ वर्षे पूर्ण होण्याच्या सहा महिन्यांपूर्वी त्याच्या अनिवार्य निवृत्तीचे प्रकरण पुनर्विलोकनसमितीकडे न पाठवल्याने काय परिणाम होतो, असा प्रश्न उच्च न्यायालयाने उपस्थित केला. त्यात असे म्हटले गेले आहे की निर्देशानुसार पुनर्विलोकनासाठी ई असलेल्या कर्मचाऱ्यांच्या प्रत्येक प्रकरणाचा विचार करणे हे विभागप्रमुखांचे कर्तव्य आहे आणि, अशा परिस्थितीत एखाद्या अधिकाऱ्याचे नाव पुनर्विलोकन समितीकडे पाठवण्यात आले नव्हते असे गृहित धरले जाईल, त्या अधिकाऱ्याच्या संदर्भात पुनर्विलोकन समितीकडे प्रस्ताव पाठवण्यास कोणतेही कारण नसल्याचे विभागप्रमुख आणि सरकारने स्पष्ट केले..... . म्हणून, आमचे असे मत आहे की जर ५० वर्षे वय गाठणाऱ्या किंवा २५ वर्षे सेवा पूर्ण केलेल्या अधिकाऱ्याचे नाव पुनरीक्षण समितीकडे पाठवले गेले नसते, तर असे गृहित धरले जाईल की अनिवार्य सेवानिवृत्तीसाठी त्याचे नाव विचारार्थ पाठविण्यास कोणताही आधार नव्हता आणि अशा परिस्थितीत सक्षम प्राधिकरणाने हे प्रकरणपुनर्विलोकन समितीकडे पाठवले नव्हते.”

उच्च न्यायालयाने पुढे म्हटले की, "असे गृहित धरले जाऊ शकते की अधिकाऱ्याला पुढे कायम ठेवण्याच्या बाजूने मूल्यांकन केले गेले होते आणि वयाच्या ५० व्या वर्षानंतरचे कोणतेही पुनर्विलोकनहे दुसरे पुनर्विलोकनमानले जाईल....”

नियम आणि सूचनांचे साधे वाचन केल्यास, उच्च न्यायालयाने घेतलेला दृष्टिकोन कायम ठेवला जाऊ शकत नाही. हा नियम कोणत्याही सरकारी कर्मचाऱ्याला वयाच्या ५० व्या वर्षानंतर किंवा पात्रता सेवेची २५ वर्षे पूर्ण केल्यानंतर निवृत्त करण्याची योग्य परवानगी देतो.या नियमात एक

प्रारंभिक बिंदू विहित करणे आहे, जो ५० वर्षे वयाची प्राप्ती किंवा म्हणजे २५ वर्षे सेवा पूर्ण करणे आहे, परंतु त्यात अंतिम मुदत निश्चित केलेली नाही. त्यामुळे, उपरोक्त सुरुवातीच्या टप्प्यांनंतर कोणत्याही वेळी अकाली सेवानिवृत्तीसाठी सरकारी कर्मचाऱ्याच्या प्रकरणाचा विचार करणे हे नियमांतर्गत योग्य प्राधिकरणासाठी खुले आहे. वर नमूद केलेल्या सरकारी आदेशात असलेले निर्देश, जरी ते व्यवहार्य असले तरी, उत्तरवादींना मदत करत नाहीत, कारण निवृत्तीसाठी येणाऱ्या प्रकरणांचा फेरविचार करण्यासाठी विभागाच्या प्रमुखांना पाठवण्याचे एकमेव निर्देश आहेत: जे मागील वर्षाच्या १ जुलैपूर्वी कोणत्याही वर्षाच्या पहिल्या सहामाहीत सेवानिवृत्तीसाठी येत असतील आणि जे त्या वर्षाच्या १ जानेवारीपूर्वी कोणत्याही वर्षाच्या दुसऱ्या सहामाहीत सेवानिवृत्तीसाठी येणार असतील. अशा तारखांपूर्वी आढावा घेऊ नये आणि पूर्ण करू नये, असे निर्देश आहेत.

उत्तरवादींच्या विद्वान वकिलांनी मूलभूत नियमाच्या स्पष्टीकरण-II कडे आमचे लक्ष वेधले, ज्यामध्ये असे म्हटले आहे की सरकारी कर्मचाऱ्याला ५० वर्षे पूर्ण होण्यापूर्वी तीन महिन्यांची नोटीस दिली जाऊ शकते, परंतु जर तो वय पूर्ण झाल्यानंतर निवृत्ती घेत असेल तर. या स्पष्टीकरणाचा उद्देश केवळ एका अधिकाऱ्याला वयाच्या ५० व्या वर्षापर्यंत पोहोचण्यापूर्वी तीन महिन्यांची नोटीस देणे शक्य करणे हा आहे, जेणेकरून तो त्या वयापर्यंत पोहोचताच ताबडतोब अनिवार्यपणे निवृत्त होऊ शकेल. उत्तरवादींना मदत करणारी कोणतीही अट लादली आहे असे वाचले जाऊ शकत नाही.

अपीलकर्त्याच्या विद्वान वकिलाने भारता चे संघराज्य आणि इतर - वि- नसीरमिया अहमदमिया चौहान, [१९९४] सप्लीमेंट. २ एससीसी ५३७ मधील या न्यायालयाच्या निकालाकडे आमचे लक्ष वेधले. हे प्रकरण वर नमूद केलेल्यांप्रमाणेच नियम आणि सरकारी सूचनांशी निगडित होते. सेवा अभिलेखाच्या आधारे निवृत्तीचा आदेश न्याय्य असला तरी सरकारी सूचनांचे उल्लंघन झाल्यामुळे तो रद्द केला जाऊ शकतो असे सरकारी कर्मचारी म्हणू शकत नाही, असे न्यायालयाने म्हटले. सरकारच्या सूचना केवळ सरकारने ठरवलेली मार्गदर्शक तत्त्वे होती.

उत्तरवादींच्या विद्वान वकिलाने उत्तर प्रदेश राज्य विरुद्ध चंद्रमोहन निगम आणि इतर, [१९७८] १ एस. सी. आर. ५२१ मधील निर्णय उद्धृत केला. ज्या नियमाशी न्यायालय संबंधित होते तो मूलभूत नियम ५६ (डी) च्या तरतुदींसारखाच होता, परंतु त्यात प्रकरणात भारत सरकारने जारी केलेल्या सूचना खालील प्रमाणे :-

" एखाद्या अधिकाऱ्याचे वय ५५ वर्षे होण्याच्या सहा महिने आधी, त्याच्या अभिलेखाची राज्य सरकारने काळजीपूर्वक तपासणी केली पाहिजे, किंवा जर तो अधिकारी केंद्र सरकारच्या अखत्यारीत काम करत असेल तर केंद्र सरकारने आणि वयाच्या ५५ व्या वर्षी त्याला निवृत्त करावे की नाही याचा तात्पुरता निर्णय घेतला पाहिजे."

या न्यायालयाने म्हटले की प्रक्रियात्मक सूचनांसह वाचलेल्या नियमातून समोर आलेली योग्य स्थिती अशी होती: "एकदा फेरविचार झाला आणि केंद्र सरकारने त्या फेरविचारावर निवृत्त होण्याचा कोणताही निर्णय न घेण्याचे आदेश दिले की, अधिकाऱ्याला ५० वर्षांच्या बाबतीत पुढील अडथळा ५५ पर्यंत लिझ मिळते आणि जर त्याला त्या वेळी पुन्हा मंजुरी दिली गेली तर तो मुक्त आहे ५८ पर्यंतनिर्बंध मुक्त आहे, जो त्याच्या सेवा कारकिर्दीचा नेहमीचा कालावधी आहे"

हे लक्षात आले असेल की निगमच्या प्रकरणातील सरकारी सूचना अशा होत्या की अधिकाऱ्याच्या नमूद केलेल्या वयाची पूर्तता होण्यापूर्वी त्याचे अभिलेख तपासले पाहिजेत आणि म्हणूनच या न्यायालयाने तसे मत मांडले. आमच्यासमोर असलेल्या प्रकरणात सूचना अशा नाहीत की सेवा अभिलेख तपासल्या जाव्यात, परंतु विभागप्रमुखांनी नमूद केलेल्या तारखांपूर्वी वर नमूद केलेल्या सुरुवातीच्या बिंदूवर पोहोचणार असलेल्या अधिकाऱ्यांच्या सेवा नोंदी पाठवाव्यात.

सी. ए. क्र. ३५२/८५ मध्ये, जेव्हा या न्यायालयाने विशेष परवानगी दिली, तेव्हा नमूद केले की उत्तरवादीने सेवानिवृत्तीचे वय गाठले आहे आणि निर्देश दिले की अपीलच्या निकालाची पर्वा न करता विवादित आदेश आणि निकालातून येणाऱ्या सर्व आवश्यक लाभांना तो पात्र असेल. ती दिशा कायम राहिली पाहिजे.

आमचे असे मत आहे की, इतर अपीलांमध्ये, जर उत्तरवादींना या निर्णयामुळे त्यांना मिळायला हवी होती त्यापेक्षा जास्त रक्कम आधीच दिली गेली असेल, तर अशी अतिरिक्त रक्कम वसूल केली जाणार नाही.

त्यानुसार अपीलाना परवानगी दिली जाते. अपीलखालील निर्णय आणि आदेश रद्द केले जातात आणि उत्तरवादी यांनी दाखल केलेल्या रिट याचिका फेटाळल्या जातात. खर्चाबाबत कोणताही आदेश दिला जाणार नाही.

टी. एन. ए

अपील अनुमत.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहिल आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरीता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरीता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.